

KRZYSZTOF LEŚNIEWSKI
Lublin

**WPLYW OBRAZÓW KOŚCIOŁA
NA TRYNITARNĄ WRAŻLIWOŚĆ CHRZEŚCIJAN**
Dokument *Ku wspólnej wizji Kościoła*
w świetle eklezjologii prawosławnej

Eklezjologia jest jednym z najbardziej kluczowych problemów dialogów ekumenicznych. Misterium Kościoła¹ stawia przed chrześcijanami konieczność ustawicznego zastanawiania się nie tylko nad poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie, czym jest Kościół, ale również jaka jest jego misja w świecie i dla świata². W procesie dążenia do jedności wiele gremiów ekumenicznych koncentruje się na problematyce eklezjologicznej. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat powstało wiele dokumentów, które miały zachęcić Kościoły chrześcijańskie do wyrażenia oficjalnego stanowiska, co do natury i misji Kościoła Chrystusowego. Ważnym wydarzeniem na drodze ku widzialnej jedności był dokument pt. *Chrzest, Eucharystia i posługiwanie duchowne* (BEM), który w 1982 roku został rozesłany do Kościołów w celu osiągnięcia większej konwergencji eklezjologicznej. Kilkadziesiąt Kościołów oficjalnie wypowiedziało się odnośnie do treści BEM-u, podkreślając to, co jest wspólne w tym dokumencie dla wszystkich chrześcijan oraz wskazując na odmienności i różnice w pojmowaniu istotnych treści dogmatycznych, które są trudne do uzgodnienia. Po trzydziestu latach od BEM-u (w roku 2012), Komitet Centralny Komisji Wiara i Ustrój Światowej Rady Kościołów (ŚRK) wypracował i przedstawił pogłębioną ekumeniczną refleksję nad misterium Kościoła, aby zachęcić Kościoły chrześcijańskie, będące jej członkami,

---

¹ METROPOLITAN EMILIANOS TIMIADIS, *Lectures on Orthodox Ecclesiology I*, Joensuu 1992, 60: "It is impossible to define the essential nature of the Church". Por. D.E. LANGE, *Le mystère de l'Église dans la perspective de la théologie Orthodoxe*, "Irénikon" 35 (1962) 2, 171–212; J.D. ZIZIOULAS, *The Mystery of the Church in Orthodox Tradition*, w: TENZE, *The One and the Many. Studies on God, Man, the Church, and the World Today*, Alhambra, CA 2010, 136–146.

² Por. *The Church: Towards a Common Vision*, Faith and Order Paper No. 214, WCC, Geneva 2013, *Foreword*, VI.

do oficjalnego odniesienia się do dokumentu *Ku wspólnej wizji Kościoła* oraz bardziej zdecydowanych kroków na drodze do widzialnej jedności. Już samo sformułowanie tytułu dokumentu *Ku wspólnej wizji Kościoła*, świadczy, iż jego twórcy mieli świadomość, iż ma on stanowić jedynie zachętę dla Kościołów do spojrzenia na misterium Kościoła w taki sposób, aby skoncentrować się na tym, co jest wspólne. Mając świadomość, iż Kościoły chrześcijańskie ciągle jeszcze nie mają wspólnej wizji misterium Kościoła, wyrazili poprzez ten tytuł, prawdę o tym, iż osiągnięcie tej wizji jest dynamicznym procesem, a nie prostą konstatacją, że chrześcijanie mają już wspólną wizję Kościoła. We *Wstępie* zaznaczono, iż biblijna wizja jedności chrześcijańskiej (por. 1 Kor 12,12-13) stanowi podstawę tego tekstu uzgodnienia. W nawiązaniu do głównego celu Komisji Wiara i Ustrój, jakim jest „służba Kościołom wzywającym się nawzajem do widzialnej jedności w jednej wierze i w jednej wspólnotcie eucharystycznej, wyrażonej w kulcie i wspólnym życiu w Chrystusie, przez świadectwo i służbę wobec świata oraz postęp ku tej jedności, aby świat uwierzył” – wskazano, iż w poszukiwaniu widzialnej jedności chrześcijańskiej konieczne jest „wzajemne uznanie się za Kościoły”. Dokument *Ku wspólnej wizji Kościoła* ma służyć odnowie sposobu myślenia o Kościele, „aby w pełniejszy sposób żyć życiem eklezjalnym” i na nowo dokonać pogłębionej refleksji o własnej tożsamości, która uwzględniałaby zarówno „aspekty kościelnego życia i rozumienia, które były lekceważone i zapomniane”, jak i „umocnienie i potwierdzenie” elementów, stanowiących integralną część tradycji eklezjologicznej.³ Oczywiście, tekst uzgodnienia *Ku wspólnej wizji Kościoła* „nie wyraża pełnej zgody we wszystkich rozważanych kwestiach”, lecz ma na celu przedstawienie dotychczasowych osiągnięć w dialogach dwustronnych i wielostronnych, co do wspólnego pojmowania Kościoła oraz wskazanie na dalsze ekumeniczne prace nad eklezjologią⁴.

Prezentowanie obrazów Kościoła stanowi zasadniczą treść rozdziału II dokumentu *Ku wspólnej wizji Kościoła*. Jeśli Kościół „został powołany do istnienia przez Boga”, który dał Swego Jednorodzonego Syna (por. J 3,16) oraz „posłał Ducha Świętego, aby prowadził wiernych do całej prawdy, przypominając im wszystko, czego nauczał Jezus” (por. J 14,26), to oznacza, że podstawą do wszelkiej refleksji eklezjologicznej jest perspektywa trynitarna⁵. W dokumencie mocno została wyeksponowana teza, iż Kościół jest „Kościołem Trójjedynego Boga”.

Spośród wszystkich Kościołów chrześcijańskich – Kościół prawosławny w szczególnie sposób uprzywilejował dogmat trynitarny – i to zarówno w swo-

³ *The Church: Towards a Common Vision, Preface*, VII–VIII.

⁴ Por. *The Church: Towards a Common Vision, Introduction*, 1–3.

⁵ *The Church: Towards a Common Vision* 13, 10.

jej teologii, strukturze administracyjnej, jak i życiu liturgicznym⁶. Zachowując nauczanie pierwszych siedmiu soborów ekumenicznych oraz Ojców Kościoła, konsekwentnie przez wieki, chrześcijanie wschodni podkreślają prawdę o tym, że wiara w jednego Boga, który jest wspólnotą/komunią (gr. *koinonia*) trzech Boskich Osób, a mianowicie: Ojca, Syna i Ducha Świętego – stanowi podstawę tożsamości chrześcijańskiej⁷. Z tego też względu, w świetle dogmatu trynitarnego Kościół prawosławny rozważa wszelkie kwestie antropologiczne i eklezjologiczne⁸. Wydaje się, że wyraźnie zarysowana perspektywa trynitarna dokumentu *Ku wspólnej wizji Kościoła* odpowiada prawosławnemu podejściu do eklezjologii⁹, bowiem dla prawosławnych Trójca Przenajświętsza jest ostateczną podstawą i źródłem istnienia Kościoła, a Kościół jest na obraz i podobieństwo Boga¹⁰. Metropolita Kallistos Ware wyjaśnia, iż „Jak każdy człowiek stworzony jest na obraz trynitarnego Boga, tak też Kościół jako całość jest ikoną Boga Trójcy, odzwierciedlającą na ziemi misterium jedności w odmienności. Trzy Osoby w Trójcy Świętej są jednym Bogiem, a jednak każda z nich jest w pełni osobowa; wielość ludzi w Kościele stanowi jedność, niemniej jednak każdy człowiek zachowuje swą osobową odrębność w nienaruszonym stanie. Wzajemne zamieszkiwanie w sobie Osób Trójcy Świętej porównywalne jest ze współobecnością członków Kościoła”¹¹.

Jeśli Kościół jest Kościołem Boga w Trójcy Przenajświętszych Osób, to wydaje się być zasadnym twierdzenie, iż sposób jego przedstawienia, a więc różnego rodzaju obrazy zaczerpnięte z Nowego Testamentu, mają wpływ na kształtowanie się trynitarniej wrażliwości wiernych. To jest bardzo ważne z ekumenicznego punktu widzenia, gdyż dogmat trynitarny stanowi nie tylko podstawę chrześcijańskiej tożsamości, ale również rzeczywistość najbardziej łączącą wszystkie Kościoły. Choć chrześcijański Zachód podkreśla wielkie znaczenie dogmatu trynitarnego, to jednak, zwłaszcza współcześnie, można odnieść wra-

---

⁶ ARCHIMANDRITE VASILEIOS, *Hymn of Entry. Liturgy and Life in the Orthodox Church*, transl. by E. Briere, Crestwood, NY 1984, 47: “The whole body of the Church bear witness to the unifying grace of the Trinity: its administrative structure, its liturgical life and its theological creativity”. Por. B. BOBRINSKOY, *The Mystery of the Trinity. Trinitarian Experience and Vision in the Biblical and Patristic Tradition*, transl. by A.P. Gythiel, Crestwood, NY 1999, 1–12, 145–196.

⁷ Por. J. ROMANIDES, *An Outline of Orthodox Patristic Dogmatics*, transl. by G.D. Dragas, Rolford, NH 2004, 21–25.

⁸ Por. D. STANILOAE, *Trinitarian Relations and the Life of the Church*, w: *Theology and the Church*, transl. by R. Barringer, Crestwood, NY 1980, 11–44.

⁹ J.D. ZIZIULAS, *Lectures in Christian Dogmatics*, London 2008, 133: “The Church is brought into being within this triune ‘economy’ in which the Father initiates, the Son undertakes to incorporate creation and bring it to the Father, and the Holy Spirit liberates the world from the limitations of its createdness”.

¹⁰ G. DRAGAS, *Orthodox Ecclesiology in Outline*, „Greek Orthodox Theological Review” 26 (1981) 3, 185.

¹¹ K. WARE, *Kościół prawosławny*, tłum. W. Misijuk, Białystok 2011, 265–266.

żenie, iż nie wyraża wiary w Trójosobowego Boga w sposób tak powszechny (zwłaszcza w szeroko rozumianym kulcie, a więc w modlitwach wspólnych i osobistych), jak chrześcijański Wschód. Doksologia trynitarna rozbłyskuje bowiem, dosłownie co chwila, z liturgicznych i osobistych modlitw prawosławnych chrześcijan. W tym sensie można powiedzieć, iż prawosławie jest wzorem ciągłej koncentracji na Trójjedynym i Trójosobowym Bogu. W kolejnych punktach niniejszego artykułu w perspektywie trynitarnej zostanie podjęta refleksja nad najbardziej zasadniczymi obrazami Kościoła, a mianowicie: wspólnotą/komunią (gr. *koinonia*), Ludem Bożym, Ciałem Chrystusa¹² oraz Świątynią Ducha Świętego, uwzględniająca treści dokumentu *Ku wspólnej wizji Kościoła* oraz istotne przesłanki eklezjologii prawosławnej.

1. Kościół jako *koinonia*

W XX wieku biblijne pojęcie komunია/wspólnota (gr. *koinonia*)¹³ stało się bardzo ważne w poszukiwaniu jedności chrześcijan¹⁴. W dokumencie *Ku wspólnej wizji Kościoła* podano wyjaśnienie, dlaczego pojęcie *koinonia* jest kluczowe w konstruowaniu ekumenicznej eklezjologii. Etymologicznie rzeczownik *koinonia*, oznaczający: komunię, wspólnotę, uczestnictwo, braterstwo i współudział – pochodzi od czasownika, którego desygnatem jest „mieć coś wspólnego”, „podzielać”, „uczestniczyć”, „mieć udział w”, lub „działać wspólnie”. Warto odnotować, iż słowo to znaleźć można w perykopach opowiadających o udziale w takich wydarzeniach, jak: udział apostołów w Wieczerzy Pańskiej (por. 1 Kor 10,16-17), pojednanie Pawła z Piotrem, Jakubem i Janem (por. Ga 2,7-10), zbiórka na rzecz ubogich (por. Rz 15,26; 2 Kor 8,3-4) oraz świadectwo

¹² Współcześnie w teologii rzymskokatolickiej zauważyć można powrót do nowotestamentowego obrazu Kościoła jako Ciała Chrystusa, choć jeszcze kilkadziesiąt lat temu bardziej popularne było postrzeganie Kościoła jako „Mistycznego Ciała Chrystusa”, o czym świadczy choćby Encyklika papieża Piusa XII – *Mystici Corporis Christi* [AAS, 35 (1943), tłum. „Wiadomości Diecezjalne. Katowice” 28 (1960), 1–44]. Por. E. MERSCH, *Le Corps mystique du Christ*, Louvain 1933, passim; W. STANISZEWSKI, *Kościół jako mistyczne Ciało Chrystusa według św. Augustyna*, Lublin 1936, passim; S.J. GRABOWSKI, *St. Augustine and the Doctrine of the Mystical Body of Christ*, „Theological Studies” 7 (1946) 1, 72–125. Spośród teologów prawosławnych o Kościele jako „Mistycznym Ciele Chrystusa” pisał D. STANILOAE, *The Experience of God. Orthodox Dogmatic Theology*, vol. 4: *The Church: Communion in the Holy Spirit*, transl. by I. Ionita, Brookline, Mass. 2012, 13–31.

¹³ Por. J.Y. CAMPBELL, *Koinonia and Its Cognates in the New Testament*, „Journal of Biblical literature” 51 (1932), 352–380; J. HAINZ, *KOINONIA – “Kirche” as Gemeinschaft bei Paulus*, Regensburg 1982, passim.

¹⁴ E.G. HINSON, *Church as Koinonia – Point of Departure and Destination of Ecumenical Endeavor*, „Verbum SVD” 28 (1987) 4, 351–360; L.F. FUCHS, *Koinonia and the Quest for Ecumenical Ecclesiology. From Foundations through Dialogue to Symbolic Competence for Communionality*, Grand Rapids, MI 2008, passim. Por. *The Church: Towards a Common Vision* 13, 10.

Kościół (por. Dz 2,42-45). Autorzy dokumentu podkreślają, iż Kościół będąc komunią/wspólnotą z ustanowienia Bożego nie istnieje dla samego siebie, ale należy do Boga i z tego też względu ma naturę misyjną, której istotą jest świadectwo „o tej komunii/wspólnocie, którą Bóg zamierza dla całej ludzkości i całego stworzenia”¹⁵.

Kościół jest wspólnotą/komunią (gr. *koinonia*) wierzących, gdyż jego centrum i podstawą jest Dobra Nowina o Wcielonym Słowie, Jezusie Chrystusie, który jest Synem Ojca. Poprzez głoszenie Ewangelii (por. Rz 10,14-18) i w mocy Ducha Świętego (por. 1 Kor 12,3) udziałem ludzi staje się zbawiająca wiara, a poprzez sakramenty są włączeni w Ciało Chrystusa (por. Ef 1,23). Dzięki wyjątkowej mocy Słowa Bożego, „które jest żywe i trwa” (1 P 1,23) tworzy się bowiem wspólnota Kościoła, która wciąż na nowo odkrywa kierunek swego pielgrzymowania¹⁶.

Pojęcie *koinonia* zostało w dokumencie *Ku wspólnej wizji Kościoła* wykorzystane w celu przedstawienia istoty tzw. eklezjologii komunii (ang. *the ecclesiology of communion*), w ramach której rozpatruje się relacje pomiędzy Kościołem lokalnym a Kościołem powszechnym. Tego rodzaju eklezjologię rozwijali współcześni teologowie prawosławni, a zwłaszcza Mikołaj Afanasjew¹⁷. Można zatem uważać, iż eklezjologia komunii stanowi wkład prawosławia we współczesną debatę ekumeniczną¹⁸. Stwierdzenie, iż „Każdy Kościół lokalny zawiera w sobie pełnię tego, co oznacza bycie Kościołem”¹⁹ jest całkowicie zgodne z prawosławnym pojmowaniem eklezjalności Kościoła lokalnego, oczywiście jeśli pozostaje „w dynamicznej relacji do innych Kościołów lokalnych”²⁰. Dopowiedzenie, iż Kościół lokalny „jest Kościołem w pełni” (ang. *is wholly Church*), „ale nie jest pełnym Kościołem” (ang. *but not the whole Church*)²¹, z prawosławnego punktu widzenia wydaje się być raczej nieprecyzyjne²², gdyż pojęcie Kościoła

¹⁵ *The Church: Towards a Common Vision* 13, 10.

¹⁶ *The Church: Towards a Common Vision* 14, 10–11.

¹⁷ Zdaniem metropolity Johna Zizioulasa w eklezjologii eucharystycznej Afanasjewa nie ma właściwej syntezy pomiędzy chrystologią i pneumatologią, w wyniku czego można mieć wrażenie, iż Kościół lokalny jest ważniejszy niż Kościół uniwersalny. Tymczasem z samej natury Eucharystii wynika, iż powinna być jednoczesność Kościoła lokalnego i Kościoła powszechnego. Por. J.D. ZIZIOULAS, *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, London 1985, 133.

¹⁸ Por. O. CLÉMENT, *Orthodox Ecclesiology as an Ecclesiology of Communion*, “One in Christ” 6 (1970), 101–122.

¹⁹ *The Church: Towards a Common Vision* 31, 18.

²⁰ *Tamże*.

²¹ *Tamże*.

²² Autorzy dokumentu, wyjaśniając relację pomiędzy Kościołem lokalnym a Kościołem powszechnym, wskazali, iż wiele Kościołów podziela pogląd, iż „obecność Chrystusa, z woli Ojca i mocą Ducha Świętego, prawdziwie objawia się w Kościele lokalnym (to jest ‘Kościół w pełni’ [ang. *wholly Church*]) oraz, że ta szczególna obecność Chrystusa przynagla Kościół lokalny do

lokalnego ściśle związane jest z celebracją Eucharystii. Prawosławni teologowie dowodzą, iż już w nauczaniu pierwotnego Kościoła Kościół tworzyła celebracja Eucharystii. Takie pojmowanie Kościoła ciągle aktualne jest w Kościele prawosławnym²³. W Eucharystii bowiem Kościół staje się obrazem wspólnoty/komunii (gr. *koinonia*) Boga na Ziemi. Rozproszony Lud Boży gromadzi się na Eucharystii, zjednoczony przez Chrystusa, który jest Głową Ciała oraz rekapitulacją całego stworzenia ofiarowanego Bogu Ojcu. Biskup obrazuje Chrystusa w każdym miejscu, gdzie celebrowana jest Eucharystia i dlatego jest on głową, wokół której gromadzi się Kościół lokalny²⁴. Misterium Eucharystii przewycięża dychotomię pomiędzy Kościołem lokalnym a Kościołem uniwersalnym. Dla prawosławnych chrześcijan Kościół lokalny nie jest częścią całości, która jest autentyczna i prawdziwa tylko w całości. Kościół lokalny jest pełnią królestwa proklamowanego i objawianego w Ciele Chrystusa²⁵. W tym sensie w prawosławnym pojmowaniu Kościoły lokalne są tak samo główne jak Kościół powszechny²⁶, a w związku z tym nie do pomysłenia jest priorytet Kościoła powszechnego nad Kościołem lokalnym²⁷.

Oczywiście, argumentacja nowotestamentalna (por. 1 Kor 16,2; 2 Kor 8,1-9; Ga 2,1-10), że od początku istnienia chrześcijaństwa pomiędzy Kościołami lokalnymi utrzymywana była wspólnota (gr. *koinonia*), co wyrażało się wzajemnym wsparciem finansowym, wymianą listów, wizytami, wspólnym poszukiwaniem rozwiązań w sytuacjach kryzysowych, gościnnością eucharystyczną oraz innymi dowodami solidarności – podana w dokumencie – jest oczywista dla prawosławnych teologów. Tak samo jak powtarzana w wielu dokumentach Światowej Rady Kościołów teza, iż „Kościół powszechny jest komunią (ang. *the communion*) wszystkich Kościołów lokalnych zjednoczonych w wierze i kulcie na całym świecie”²⁸. Dzięki pojęciu *koinonia* chrześcijanie wspólnie wyrażają

---

bycia w komunii z Kościołem powszechnym (nie jest to ‘pełny Kościół’ [ang. *it is not the whole Church*])”. *The Church: Towards a Common Vision*, 18–19.

²³ CH. YANNARAS, *Elements of Faith. An Introduction to Orthodox Theology*, transl. by K. Schram, Edinburgh 1991, 122: “Many people today seem to have forgotten this truth which defines and manifests the Church: the Church is the gathering in the Eucharistic meal. Not a foundation, not a religious institution, not a governing hierarchy, not buildings and offices and organizational arrangement. It is the people of God gathered in the ‘breaking of the bread’ and the ‘blessing of the cup’”.

²⁴ Por. J.D. ZIZIOULAS, *Lectures in Christian Dogmatics*, 145–147.

²⁵ B. BOBRINSKOY, *The Mystery of the Church. A Course in Orthodox Dogmatic Theology*, New York 2012, 79.

²⁶ J.D. ZIZIOULAS, *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, 133: “The local Churches are as primary in [Orthodox] ecclesiology as the universal Church”.

²⁷ Por. *tamże*.

²⁸ *Tamże*. Por. deklaracje na temat jedności ze zgromadzeń Światowej Rady Kościołów w New Delhi, Uppsali i Nairobi w: *The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches 1961*, red. W.A. VISSER’T HOOFT, London 1962, 116–134; *The Uppsala Report 1968: Official Report of the Fourth Assembly of the World Council of Churches*, red. N. GOODALL, WCC,

prawdę o tym, iż Kościół powszechny nie jest jedynie „sumą (ang. *the sum*), federacją (ang. *federation*) czy zestawieniem (ang. *juxtaposition*) Kościołów lokalnych”, gdyż „wszystkie one są tym samym Kościołem obecnym i działającym w świecie”²⁹. Ponadto, w odniesieniu do struktury Kościoła lokalnego, prawosławni w pełni są zgodni co do faktu, iż kultura i język są istotnymi czynnikami, które ją tworzą. Natomiast, wskazany w tym kontekście trzeci czynnik, a mianowicie „wspólna historia”, nie zawiera w sobie tego wszystkiego, co składa się na wspólną dla danego Kościoła lokalnego tradycję³⁰. Tradycja eklezjalna jest bowiem rzeczywistością, która ma odniesienie zarówno do „wspólnej historii”, jak i działania Ducha Bożego w historii. W pojęciu tradycji eklezjalnej wyróżnić można zarówno wymiar horyzontalny – wspólne dzieje, czy też wspólną dla danej wspólnoty eklezjalnej historię, jak i wymiar wertrykalny, czyli odniesienie do działania Boga w czasie, a więc również w przeszłości, które konstytuuje daną wspólnotę eklezjalną. W analizowanym dokumencie, słusznie zauważono, iż pojęcie „Kościół lokalny” nie jest jednoznaczne. Kościoły chrześcijańskie, w zależności od swych koncepcji eklezjologicznych, w odmienny sposób dookreślają desygnat pojęcia „Kościół lokalny”, wynikający z ich samorozumienia. W teologii prawosławnej rozumienie Kościoła lokalnego, choć związane jest z posługą biskupa, jaka następcy apostołów, to również odnosi się je do zgromadzenia wiernych zebranych w jednym miejscu, w którym głosi się Słowo Boże i sprawuje sakramenty³¹. Warto zauważyć, iż w perspektywie prawosławnej postrzeganie Kościoła jako *koinonia* zakłada, uwzględnienie, że tożsamość Kościoła jest relacyjalna, struktura Kościoła jest relacyjalna, autorytet w Kościele jest relacyjalny, jak również że misja w Kościele jest relacyjalna. Kościół bowiem jest relacyjalną całością. Kościół jest Kościołem Boga, ale istnieje jako Kościół w określonym miejscu³².

2. Kościół jako lud Boży

Obraz Kościoła jako ludu Bożego ma swój pierwowzór w Starym Testamencie. W dokumencie *The Church: Towards a Common Vision* początki świętego ludu, ludu Bożego są związane z osobą Abrahama, a konkretnie z jego powoła-

---

Geneva 1968, 11–19; *Breaking Barriers Nairobi 1975: The Official Report of the Fifth Assembly of the World Council of Churches*, red. D.M. PATON, London 1976, 59–69.

²⁹ Por. *The Church: Towards a Common Vision* 31, 17.

³⁰ *Tamże*.

³¹ Por. *tamże*, 32, 18.

³² Por. J.D. ZIZIOLAS, *The Church as Communion*, w: TENŻE, *The One and the Many. Studies on God, Man, the Church, and the World Today*, Alhambra, CA 2010, 49–60.

niem oraz wybraniem przez Boga ludu, do którego przynależał Ojciec wiary. To wybranie świętego ludu przez Boga potwierdzali prorocy, a zwłaszcza Jeremiasz i Ezechiel. Prorok Jeremiasz przekazał pełną mocy wolę Boga w słowach: „Będę im Bogiem, oni zaś będą Mi narodem” (Jr 31,33, por. Ez 37,27), która stała się również udziałem wszystkich chrześcijan (por. 2 Kor 6,16; Hbr 8,10). Przymierze Boga z Izraelem osiągnęło pełnię swego urzeczywistnienia w nowym przymierzu, które dokonało się w misji, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa i zesłaniu Ducha Świętego. Kościół jako lud Boży jest głęboko związany z ludem pierwszego przymierza. Bóg ustanawiając „nowe przymierze w celu zjednoczenia wszystkich ludzi z Nim i między sobą” nie przestał być wierny ludowi pierwszego przymierza (por. Rz 11,11-36). Dzięki Chrystusowi to nowe przymierze cechuje się autentyczną nowością (gr. *kainote*)³³. Wyjątkowość ludu Bożego nowego przymierza ma swe źródło w jedynym kapłaństwie Jezusa Chrystusa i Jego jedynej ofierze (por. Hbr 9,15). Właśnie z tego powodu Kościół jest „wybranym plemieniem, królewskim kapłaństwem, narodem świętym, ludem Bogu na własność przeznaczonym” (1 P 2,9)³⁴.

Cały Kościół – wszyscy jego członkowie, jako lud Boży, ma urzeczywistniać swe powołanie do bycia ludem prorockim „poprzez dawanie świadectwa Słowu Bożemu”, ludem kapłańskim „przez składanie ofiary z życia przeżywanego w postawie uczniowskiej” oraz ludem królewskim „poprzez służbę jako narzędzie ustanowienia królestwa Bożego”³⁵. Taka wizja Kościoła jako ludu Bożego w pełni spójna jest z eklezjologią prawosławną, w ramach której mocno podkreślany jest również fakt, iż wszyscy członkowie Kościoła, a więc zarówno ordynowani³⁶, jak i świeccy³⁷ – „pozostają powiązani przez wzajemne relacje członkami kapłańskiego ludu Bożego”³⁸. W zakończeniu analizowanego dokumentu w syntetyczny sposób zostały wskazane istotne przesłanki konstytutywne dla tożsamości i roli ludu Bożego: „W liturgii lud Boży doświadcza komunii (gr. *koinonia*) z Bogiem oraz braterstwa z chrześcijanami wszystkich czasów i miejsc. Zbiera się wraz ze swoim przewodniczącym, głosi Dobrą Nowinę, wyznaje wiarę, modli się, naucza i uczy się, daje chwałę i składa dziękczynienie, otrzymuje Ciało i Krew Pańską oraz jest posyłany na misję”³⁹.

³³ *The Church: Towards a Common Vision* 17,11.

³⁴ *Tamże*, 18, 11.

³⁵ *Tamże*, 19, 12.

³⁶ Por. N. AFANASJEW, *Cerkow Ducha Swiatogo*, Paris 1971, 221–279.

³⁷ Por. *tamże*, 9–138.

³⁸ *The Church: Towards a Common Vision* 19, 12. Por. B. BOBRINSKOY, *The Mystery of the Church. A Course in Orthodox Dogmatic Theology*, 218–231.

³⁹ *The Church: Towards a Common Vision* 67, 39.

3. Kościół jako Ciało Chrystusa

Zarówno w chrześcijaństwie wschodnim, jak i w chrześcijaństwie zachodnim zawsze podkreślany był fakt, iż Kościół jest Ciałem Chrystusa⁴⁰, co miało swą podstawę w listach św. Pawła⁴¹. Apostoł narodów nauczał bowiem, że Chrystus jest głową (gr. *kefale*) Kościoła (por. Kol 2,18-19; i Ef 4,15-16)⁴². W dokumencie *Ku wspólnej wizji Kościoła* wspólnie chrześcijanie wyznają, że „Chrystus trwa w Kościele jako głowa swojego Ciała, prowadząc go, oczyszczając i uzdrawiając (por. Ef 5,26)”, są też w pełni przekonani, że Chrystus jest ściśle zjednoczony z Kościołem, który ożywia w Duchu Świętym (por. Rz 12,5; 1 Kor 12,12)⁴³. Obraz Kościoła jako Ciała Chrystusa, który przedstawia dokument, nie jest jedynie chrystocentryczny, lecz chrystologiczno-pneumatologiczny⁴⁴. Tego rodzaju myślenie o Kościele jest bliskie współczesnym teologom prawosławnym. Według metropolity Pergamonu Johna Zizioulasa „Chrystus istnieje jedynie pneumatologicznie” (ang. *Christ exists only pneumatologically*), co ma bezpośrednie przełożenie na Ciało Kościoła⁴⁵. Zatem misterium Kościoła ma swe narodziny w całej ekonomii Trójcy Przenajświętszej i w „pneumatologicznie ukonstytuowanej chrystologii” (ang. *pneumatologically constituted Christology*)⁴⁶.

W tradycji chrześcijaństwa wschodniego bardzo mocno podkreśla się fakt, wskazany w analizowanym dokumencie, a mianowicie, że „Zwycięstwo Chrystusa nad grzechem jest całkowite i nieodwracalne, a przez obietnicę i łaskę Chrystusa chrześcijanie mają ufność, że Kościół będzie zawsze mieć udział w owocach tego zwycięstwa”⁴⁷. Prawosławni chrześcijanie w pełni są zgodni, że przynależność do Kościoła – Ciała (por. Rz 10,9) w zasadniczy sposób zależy od wiary w Chrystusa⁴⁸. Dzięki wierze w Chrystusa, poprzez sakramenty inicjacji (a więc: Chrzest⁴⁹, Bierzmowanie i Eucharystię) ludzie stają się członkami

⁴⁰ Por. G. FLOROVSKY, *Le corps du Christ Vivant: Une interprétation orthodoxe de l'Église*, w: *La Sainte Église Universelle: Confrontation Oecuménique*, Paris 1948, 9–57; METROPOLITAN EMILIANOS TIMIADIS, *Lectures on Orthodox Ecclesiology II*, Jeonsuu 1992, 44–66.

⁴¹ Por. F. AMIOT, *The Key Concepts of St. Paul*, New York 1962, 204–221.

⁴² Por. J.A.T. ROBINSON, *The Body: A Study in Pauline Theology in Studies in Biblical Theology*, Chicago, IL 1952, *passim*.

⁴³ *The Church: Towards a Common Vision* 21, 12. Por. K. WARE, *Kościół prawosławny*, 266–268.

⁴⁴ Por. Y. CONGAR, *Pneumatologie ou 'Christomonism' dans la tradition Latine?*, w: *Ecclesia a Spiritu Sancto edocta: Mélanges théologiques. Hommage à Mgr Gérard Philips*, ed. by J. COPPENS, Leuven 1970, 41–63.

⁴⁵ J.D. ZIZIOULAS, *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, 111.

⁴⁶ *Tamże*, 112.

⁴⁷ *The Church: Towards a Common Vision* 36, 22.

⁴⁸ Por. G.D. DRAGAS, *Mysterium Christi and Mysterium Ecclesiae: An Orthodox Approach*, “The Greek Orthodox Theological Review” 41 (1998) 1–4, 469–480.

⁴⁹ *The Church: Towards a Common Vision* 41, 24.

Chrystusa. Uczestnictwo w Jego Ciele w szczególny sposób dokonuje się poprzez udział w Eucharystii (por. 1 Kor 10,16), która w Kościele prawosławnym nazywana jest Boską Liturgią, a w Kościołach i wspólnotach poreformacyjnych przyjęło się ją określać jako Wieczерzę Pańską⁵⁰.

Chrytologiczno-pneumatologiczna perspektywa obrazu „Ciała Chrystusa”, ukazana w dokumencie, jest potwierdzona przez szereg stwierdzeń, które wskazują na nierozdzielne działanie Chrystusa i Ducha Świętego w Kościele. Od Bóżeo Ducha bowiem pochodzą wielorakie dary, a zwłaszcza dar jedności, które są udzielane członkom w celu budowania „Ciała Chrystusa” (por. Rz 12,4-8; 1 Kor 12,4-30). Duch Święty jest Tym, który odnawia serca wierzących i wzywa do dobrych czynów, a także uzdalnia ich do służenia Chrystusowi, aby Królestwo Bóże coraz bardziej było obecne w świecie. Autorzy dokumentu *Ku wspólnej wizji Kościoła* są świadomi faktu, iż choć pierwotnie obraz „Ciała Chrystusa” odnosił Kościół do Chrystusa, to zarazem, jak to jest ukazane w Nowym Testamencie, zakładał relację do Ducha Świętego⁵¹. Prawda ta została w syntetyczny sposób ukazana na początku dokumentu, w odniesieniu do misji Kościoła w świecie: „Kościół jako Ciało Chrystusa działa mocą Ducha Świętego, aby kontynuować Jego życiodajną misję w prorockim i pełnym współczucia posługiwaniu, i w ten sposób uczestniczy w Bózym dziele uzdrowienia zepsutego świata⁵².” Prawosławny teolog grecki John (Joannis) Romanides w swej ogólnej definicji Kościoła również wskazuje, że „Kościół jest Ciałem Chrystusa, które składa się ze wszystkich wierzących w Chrystusa, którzy uczestniczą w pierwszym zmartwychwstaniu, mając gwarancję Ducha Świętego, lub przedsmak przebóstwienia (gr. *theosis*)”⁵³. Wprowadzenie do określenia Kościoła specyficznej dla chrześcijańskiego Wschodu kategorii soteriologicznej *theosis* wynikało zapewne z przekonania, że Kościół jako Ciało Chrystusa jest miejscem zamieszkiwania niestworzonej chwały Boga⁵⁴. Ciało Chrystusa jest karmione i ożywiane przez Ducha Świętego mocą przepowiadanej Ewangelii, poprzez komunię sakramentalną (zwłaszcza w Eucharystii) oraz przez posługiwanie duchowne⁵⁵. W dziele współpracy (gr. *synergeia*) z Trójosobowym Bogiem ważną rolę w jednoczeniu i budowaniu Ciała Chrystusa pełnią również kapłani i biskupi, którzy w dokumencie

⁵⁰ Por. *tamże*, 21, 13.

⁵¹ *Tamże*.

⁵² *Tamże*, 1, 24: „Chrzest jest wprowadzeniem w nowe życie w Chrystusie oraz jego celebrazją, jak również celebrazją uczestnictwa w Jego chrzcie, życiu, śmierci i zmartwychwstaniu (por. Mt 3,13-17; Rz 6,3-5). Jest to ‘obmycie odradzające i odnawiające w Duchu Świętym’ (Tt 3,5), które włącza wierzących w Ciało Chrystusa oraz uzdalnia ich do udziału w królestwie Bózym i w życiu świata, który ma nadejść (por. Ef 2,6)”.

⁵³ J. ROMANIDES, *An Outline of Orthodox Patristic Dogmatics*, 77.

⁵⁴ Por. *tamże*.

⁵⁵ Por. *The Church: Towards a Common Vision* 16, 11.

nazwani są „ordynowani posługujący”⁵⁶. W tym miejscu w analizowanym dokumencie została zacytowana konstatacja ze słynnego dokumentu Komisji „Wiary i Ustroju” Światowej Rady Kościołów pt. *Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne* (zwanym też *Dokumentem z Limy*), wyjaśniająca, iż czynią to „przez głoszenie i nauczanie Słowa Bożego, sprawowanie sakramentów oraz przez kierowanie życiem wspólnoty w jej liturgii, misji i troskliwej służbie”⁵⁷. Istota służby Kościoła w świecie została opisana już w dokumencie studyjnym ŚRK pt. *Kościół i świat (Church and World)*: „Jako Ciało Chrystusa Kościół uczestniczy w Boskim misterium. Jako misterium objawia on światu Chrystusa, proklamując Ewangelię, sprawując sakramenty (które same są nazywane „misteriami”) oraz ukazując nowość życia danego przez Chrystusa, a zatem antycypując obecne już w Nim Królestwo”⁵⁸.

4. Kościół jako Świątynia Ducha Świętego

Obraz Kościoła jako Ciała Chrystusa dopełnia obraz Kościoła jako „Świątyni Ducha Świętego”. Jak słusznie bowiem zauważają Autorzy dokumentu *Ku wspólnej wizji Kościoła* ukazanie bogactwa misterium Kościoła wymaga „używania i łączenia wielu obrazów i intuicji”⁵⁹ biblijnych. Oprócz bardzo popularnych obrazów Kościoła zaczerpniętych z Pisma Świętego, jak lud Boży, Ciało Chrystusa, Świątynia Ducha Świętego w analizowanym dokumencie wspomniane zostały i inne obrazy, a mianowicie: wino, trzoda, oblubienica, gospodarstwo, żołnierze, przyjaciele⁶⁰. Warto zauważyć, iż podstawą interpretacji obrazu Kościoła jako Świątyni Ducha Świętego jest w dokumencie, zaczerpnięty z Dziejów Apostolskich, opis Pięćdziesiątnicy⁶¹. Fakt zstąpienia języków ognia na uczniów zebranych „razem na tym samym miejscu” (Dz 2,1) w obrazowy sposób ukazuje zstąpienie Ducha Świętego (por. Dz 2,1-4). W prawosławiu podkreśla się, iż Duch Święty jest Duchem wolności, który nie tylko jednoczy wierzących, ale również zapewnia im bezmierną różnorodność w Kościele. Symbolem tej różno-

⁵⁶ *Tamże*, 19, 12.

⁵⁷ Komisja „Wiara i Ustrój” Światowej Rady Kościołów, *Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne (Dokument z Limy)*, część *Posługiwanie duchowne*, nr 13 [cytowane wydanie polskie: *Chrzest. Eucharystia. Posługiwanie duchowne. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze*, red. P. KANTYKA, S. PAWŁOWSKI, M. SKŁADANOWSKI, Lublin 2012, wyd. 2 popr. i uzup., 51.

⁵⁸ Por. *The Church: Towards a Common Vision* 58, 33. Por. *Church and World: The Unity of the Church and the Renewal of Human Community*, Geneva 1990, chapter III, § 21, 27.

⁵⁹ *The Church: Towards a Common Vision* 12, 10.

⁶⁰ *The Church: Towards a Common Vision* 12, 10. Por. N. KOULOMZINE, *Images of the Church in Saint Paul's Epistles*, “St. Vladimir's Theological Quarterly” 14 (1970) 1–2, 5–27.

⁶¹ Por. METROPOLITAN EMILIANOS TIMIADIS, *Lectures on Orthodox Ecclesiology I*, 102–106.

rodności jest rozdzielenie się języków ognia w dzień Pięćdziesiąticy i zstąpienie ich osobno na każdego z obecnych apostołów⁶².

Dzięki mocy Ducha Świętego wierzący w Chrystusa wzrastają w „świętą świątynię w Panu” (Ef 2,21-22), w „duchową świątynię” (1 P 2,5)⁶³. W teologii prawosławnej żywe jest przekonanie, iż Duch Święty ontologicznie konstytuuje Ciało Chrystusa, a wydarzenie Pięćdziesiąticy jest wydarzeniem tworzącym Kościół⁶⁴. Kościół bowiem, zdaniem Włodzimierza Łoskiego, oparty jest na podwójnej ekonomii Bożej: dziele Chrystusa i dziele Ducha Świętego, dwóch Osób Trójcy Przenajświętszej posłanych do świata. Autor *Teologii mistycznej Kościoła Wschodniego*, łączy treści zaczerpnięte z nowotestamentalnych listów apostołskich i układa je w formie sylogizmu: „Jeśli Chrystus jest ‘Głową Kościoła, który jest Jego Ciałem’, to Duch Święty jest tym, ‘który napełnia wszystko wszelkimi sposobami’”, wyjaśniając, iż „Kościół jest *Ciałem*, jako że Chrystus jest jego Głową; jest *pełnią*, jako że Duch Święty ożywia go, napełnia Boskością, gdyż Boskość mieszka w nim na sposób ciała, jak mieszkała w przebóstwionym człowieczeństwie Chrystusa”⁶⁵.

W obrazie Kościoła jako „Świątyni Ducha Świętego” najważniejsza jest Osoba Ducha Świętego. Trzecia Osoba Trójcy Przenajświętszej ożywia, przemienia i uzdalnia cały Kościół, aby prowadził do powszechnej przemiany, która jest pragnieniem całego stworzenia (por. Rz 8,22-23)⁶⁶. To posłanie Kościoła do całego stworzenia ma swoje źródło w dziele i obietnicy samego Jezusa Chrystusa. Zbawiciel świata „nie tylko głosił królestwo Boże słowem i czynem, lecz także powołał mężczyzn i kobiety oraz posłał ich, dając im moc Ducha Świętego” (por. J 20,19-23)⁶⁷. Chrystus prosił Ojca w niebie o zesłanie Ducha Świętego dla Swych uczniów. Duch Święty jest obecny w każdym z wiernych, co przejawia się w darze wiary oraz bogactwem charyzmatów. On też udziela Kościołowi „istotne dla niego dary, cechy i ustrój”⁶⁸. Zgodnie z logiką trynitarną dokument *Ku wspólnej wizji Kościoła* podkreśla, że „W Kościele przez Ducha Świętego wierni jednoczą się z Jezusem Chrystusem i przez to mają udział w żywej relacji z Ojcem, który mówi do nich i wzywa ich do ufnej odpowiedzi”⁶⁹. Bóg bowiem powołał Kościół do istnienia dając Swego Jednorodzonego Syna i posyłając Ducha

⁶² K. WARE, *Kościół prawosławny*, 268.

⁶³ Por. *The Church: Towards a Common Vision* 21, 13.

⁶⁴ Por. J.D. ZIZIOULAS, *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, 132.

⁶⁵ W. ŁOSKI, *Teologia mistyczna Kościoła Wschodniego*, tłum. M. Sczaniecka, Warszawa 1989, 139.

⁶⁶ Por. *The Church: Towards a Common Vision* 21, 13.

⁶⁷ *Tamże*, 2, 6.

⁶⁸ *Tamże*, 16, 11.

⁶⁹ *Tamże*, 13, 10. Por. J. MOLTSMANN, *The Fellowship of the Holy Spirit – Trinitarian Pneumatology*, “Scottish Journal of Theology” 37 (1984), 287–300.

Świętego⁷⁰. Z woli Boga Ojca udziałem każdego z chrześcijan stały się dary Ducha Świętego, które są dane dla „wspólnego dobra (por. 1 Kor 12,7; Ef 4,11-13) i stanowią równocześnie zobowiązanie do odpowiedzialności i wzajemnej troski o każdą osobę i każdą lokalną wspólnotę oraz o Kościół jako całość na każdym poziomie jego życia”⁷¹. Bóg Ojciec jest bowiem, jak to nauczają teologowie prawosławni, pierwszą zasadą (gr. *arche*), źródłem (gr. *pege*) i przyczyną (gr. *aitia*) relacji wewnątrztrynitarnych oraz istnienia rzeczywistości stworzonej⁷². Jednym z przejawów szeroko rozumianej odpowiedzialności każdego z chrześcijan ma być usuwanie „wszystkich przeszkód uniemożliwiających urzeczywistnienie pełni prawdy i życia udzielonych Kościołowi mocą Ducha Świętego”⁷³.

W odniesieniu do obrazu Kościoła jako Świątyni Ducha Świętego należy również zauważyć, iż prawosławni chrześcijanie postrzegają działanie Ducha Świętego w Kościele zarówno w ramach struktur instytucjonalnych, jak i na poziomie porządku posługiwania duchowego⁷⁴, co zgodne jest z teologią rzymskokatolicką, ale w różny sposób traktowane przez Kościoły i wspólnoty protestanckie⁷⁵.

Współcześnie, w wyniku pogłębionej refleksji nad Słowem Bożym, pojmowanie Kościoła jako Świątyni Ducha Świętego łączy się z rozumieniem go jako Ciała Chrystusa. Taka wizja Kościoła ma swe źródła w powrocie do patrystycznej interpretacji myśli biblijnej, w ramach której istotny był fakt zakorzenienia początku Kościoła w planie Trójjednego Boga, co wynikało z wiary, wyznawanej i dzisiaj, że „istnieje nierozzerwalna więź między dziełem Boga w Jezusie Chrystusie przez Ducha Świętego a rzeczywistością Kościoła”⁷⁶. Właśnie z tego powodu „Kościół jako Ciało Chrystusa i eschatologiczny lud Boży jest budowany przez Ducha Świętego w różnorodności darów lub posługowań”⁷⁷. Cały Kościół jest więc „rzeczywistością eschatologiczną”, która choć już teraz antycypuje królestwo Boże, to jednak w pełni go jeszcze nie urzeczywistnia. Obecność Ducha Świętego w ustanowieniu tego królestwa i prowadzeniu Kościoła jest decydują-

---

⁷⁰ Por. *The Church: Towards a Common Vision* 13, 10.

⁷¹ *Tamże*, 18, 12.

⁷² Por. J.D. ZIZIOULAS, *Communion & Otherness. Further Studies in Personhood and the Church*, London 2006, 113–154.

⁷³ *The Church: Towards a Common Vision* 22, 13.

⁷⁴ Por. O. CLÉMENT, *L'Église espace de L'Esprit*, „Contacts” 97 (1977) 1, 25–47; J.D. ZIZIOULAS, *The Pneumatological Dimension of the Church*, w: TENZE, *The One and the Many. Studies on God, Man, the Church, and the World Today*, Alhambra 2010, 75–90.

⁷⁵ Por. *The Church: Towards a Common Vision* 24, 14.

⁷⁶ *Tamże*, 3, 6. Por. dokument studyjny Komisji Wiara i Ustrój – *Confessing the One Faith. An Ecumenical Explication of the Apostolic Faith as It Is Confessed In the Nicene-Constantinopolitan Creed (381)*, WCC, Geneva-Eugene 2010, nr 216.

⁷⁷ *The Church: Towards a Common Vision* 52, 29.

ca, gdyż to On kieruje całym procesem historii zbawienia aż do jego końcowej rekapitulacji w Chrystusie ku chwale Boga Ojca⁷⁸.

* * *

Refleksja teologiczna nad misterium Kościoła powinna zawsze dokonywać się w perspektywie trynitarnej. Najbardziej charakterystyczne obrazy Kościoła (a więc: *koinonia*, Lud Boży, Ciało Chrystusa, Świątynia Ducha Świętego)⁷⁹ mają za zadanie pomoc wiernym w uświadamianiu sobie wielkości tajemnicy eklezjologicznej, która ma swoje źródło w Bogu, będącym Wspólnotą/Komunią (gr. *koinonia*) Trzech Przenajświętszych Osób. Jeśli Kościół jest obrazem wspólnoty/komunii (gr. *koinonia*) Trójcy Przenajświętszej, to ten obraz ma nie tylko znaczenie symboliczne, ale i głęboko egzystencjalne. Świadomość bowiem, że przynależymy do rzeczywistości Bosko-ludzkiej, w której Trójosobowy Bóg jest pośród Swego Ludu, otwiera i wyzwala z indywidualizmu i egocentryzmu. W tym sensie Kościół jest zarówno „wspólnotą świadectwa głoszącą królestwo” Boże, jak i „wspólnotą kultu, wprowadzającą nowych członków przez chrzest w imię Trójcy Świętej”⁸⁰. Istnienie Kościoła nierozzerwalnie związane jest z nakazem misyjnym Chrystusa, kończącym każdą z czterech Ewangelii. Słowa Chrystusa wypowiedziane po Jego Zmartwychwstaniu objawiły, czym ma być Kościół. Zbawiciel bowiem objawił w nich Swoją wolę: „Dana mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,18-20; por. Mk 16,15; Łk 24,45-49; J 20,19-21). Z powyższych słów Chrystusa wynika, że podstawą przynależności do Kościoła jest chrzest w Imię Trójcy Przenajświętszej.

⁷⁸ Por. *tamże*, 33, 21.

⁷⁹ Różnorodność nowotestamentowych obrazów służy wyrażeniu różnych aspektów misterium Kościoła, zarówno w wymiarze wertykalnym, jak i horyzontalnym. Kościół bowiem jest nie tylko Ludem Bożym (por. Rz 9,25; 1 P 2,10), Ciałem Chrystusa (por. 1 Kor 12,27) czy Świątynią Ducha Świętego (por. Ef 2,4; 1 P 2,5), ale również Niebiańskim Jeruzalem (por. Hbr 12,22; Ga 4,25), Królewskim kapłaństwem (por. 1 P 2,9), Oblubienicą Chrystusa (por. Ef 2,4), mieszkaniem Boga (por. Ef 2,19), świętymi (por. 1 Kor 1,2) czy uczniami (por. Mk 8,34-38; Mt 8,18-22; J 8,31). Prawosławni teologowie podkreślają, iż te różnorodne obrazy służą ukazaniu relacji Kościoła do Trójjedynego Boga, relacji Boga do Kościoła oraz relacji wierzących do siebie i do świata. Por. METROPOLITAN EMILIANOS TIMIADIS, *Lectures on Orthodox Ecclesiology II*, 40.

⁸⁰ *The Church: Towards a Common Vision* 2, 6.

**The Impact of Images of the Church on Christians' Trinitarian Sensitivity.
The Document *The Church: Towards a Common Vision*
in the Light of the Orthodox Ecclesiology**

Summary

The mystery of the Church is one of the most important problems in the modern ecumenical movement. Christians from various ecclesial traditions together reflect on what the Church is and what is its mission in the world and for the world. One of the fruits of ecumenical reflection on the Church is the document *The Church: Towards a Common Vision* of the Faith and Order Commission of the World Council of Churches (2013). In this article there were analyzed the most essential images of the Church, namely: Fellowship/Communion (Gr. *koinonia*), People of God, Body of Christ and Temple of the Holy Spirit, based on the above specified WCC document and the essential premises of Orthodox ecclesiology. The vision of the Church in view of the Trinitarian dogma is helpful in shaping the Trinitarian sensitivity of believers and raising their awareness that God in the Trinity of the Most Holy Persons is the basis of the unity of all Christians.

Słowa kluczowe: Trójca Święta; Misterium Kościoła; komunია/wspólnota (gr. *koinonia*); Lud Boży; Ciało Chrystusa; Świątynia Ducha Świętego; Światowa Rada Kościołów; eklezjologia prawosławna.

Keywords: the Holy Trinity; the Mystery of the Church; the Fellowship/Communion (Gr. *koinonia*); the People of God; the Body of Christ; the Temple of the Holy Spirit; the World Council of Churches; Orthodox Ecclesiology.